

СТАРОДУБЕЦЬ Галина – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка, вул. В. Бердичівська, 40, м. Житомир, індекс 10008, Україна (starodubec@gmail.com)

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2005-771X>

Scopus Author ID 57222037538 WOS

Researcher ID M-9514-2015

STARODUBETS Galyna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of the World History of the Zhytomyr Ivan Franko State University, 40 Velyka Berdychivska Street, Zhytomyr, index 10008, Ukraine, (starodubec@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Стародубець, Г. (2024). Ремісничі корпорації міст Західної Європи в XI-XIV ст. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, (44), 98–109.

РЕМІСНИЧІ КОРПОРАЦІЇ МІСТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XI-XIV ст.

Анотація. *Мета дослідження* – розкрити особливостей цехового устрою західноєвропейських міст періоду Високого Середньовіччя, проаналізувати специфіку внутрішньої стратифікації цеху та його функцій з точки зору взаємовідносин з міською владою. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності та діалектичного взаємозв'язку процесів і явищ у соціумі середньовічного міста. В процесі написання роботи використовувалися порівняльно-історичний та проблемно-хронологічний методи, що дозволило простежити і порівняти історичні процеси і явища в динаміці на тлі конкретно-історичних умов; метод роботи з історичними документами; логічний та ретроспективний. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що автор, на підставі аналізу зарубіжної історіографії та опублікованих джерел, розкриває особливості функціонування ремісничих цехів у контексті їх взаємовідносин з муніципальною владою, визначає чинники, які детермінували рівень їхньої політичної впливовості в рамках співпраці з органами міської влади. **Висновки.** У результаті проведеного дослідження дійшли висновку, що господарська діяльність західноєвропейських міст періоду Високого Середньовіччя тяжіла до чіткої організації у вигляді ремісничих гільдій/цехів, регламентації їх діяльності цеховими статутами та контролю за нею з боку міської влади. Впродовж Високого Середньовіччя спостерігається процес налагодження тісної співпраці між муніципальною владою та цехами. Кожна зі сторін брала на себе певний спектр обов'язків, виконання яких сприяло розширенню спектру політичних прав цехів/гільдій. Зокрема, їхні члени могли брати участь у виборах муніципальних органів управління. Цеховий устрій характеризувався внутрішньою ієрархією. Важливою його ознакою була наявність привілейованих/елітарних і непривілейованих/ молодших цехів. Загалом в період Високого Середньовіччя ремісничі організації виробництва перебувала на піку свого розвитку і відіграла прогресивну роль в економічному житті міст.

Ключові слова. ремісниче виробництво, середньовічний цех, городяни, місто, середні віки.

CRAFT CORPORATIONS IN WESTERN EUROPE IN THE XI-XIII CENTURIES

Abstract. The purpose of the study: to reveal the peculiarities of the workshop system of Western European cities of the High Middle Ages, to analyze the specifics of the internal stratification of the workshop and its functions in terms of relations with the city authorities. **The research methodology** is based on the principles of historicism, objectivity, and dialectical interrelation of processes and phenomena in the society of a medieval city. In the process of writing the work, the author used comparative historical and problematic chronological methods, which allowed to trace and compare historical processes and phenomena in dynamics against the background of specific historical conditions; the method of working with historical documents; logical and retrospective. **The scientific novelty of the work** lies in the fact that the author, based on the analysis of foreign historiography and published sources, reveals the peculiarities of the functioning of craft workshops in the context of their relations with municipal authorities, and identifies the factors that determined the level of their political influence in the framework of cooperation with municipal authorities. **Conclusions.** The study concluded that the economic activity of Western European cities of the High Middle Ages tended to be clearly organized in the form of craft guilds/shops, regulated by workshop charters and controlled by the city authorities. During the High Middle Ages, there was a process of establishing close cooperation between the municipal authorities and the workshops. Each party assumed a certain range of responsibilities, the fulfillment of which contributed to the expansion of the range of political rights of the guilds. In particular, their members could participate in the elections of municipal governments. The workshop system was characterized by an internal hierarchy. An important feature of it was the presence of privileged/elite and non-privileged/junior workshops. In general, during the High Middle Ages, the craft organization of production was at the peak of its development and played a progressive role in the economic life of cities.

Key words: craft production, medieval workshop, townspeople, city, Middle Ages.

Постановка проблеми. Євроінтеграційна спрямованість українського суспільства та державного поступу зумовлює необхідність глибшого вивчення історичних витоків організації суспільно-господарського життя міст країн Західної Європи, першоджерел зародження там основ громадянського суспільства та традицій соціальної підтримки всередині різного роду професійних корпорацій. Актуальність дослідження пропонованої проблеми посилюється фактичною відсутністю в українській історіографії комплексних наукових розвідок на тему функціонування ремісничих цехів/гільдій у західноєвропейському регіоні з точки зору їх господарської, культурно-освітньої та соціально-благодійницької діяльності.

X-XII ст. стали для Західної Європи періодом урбанізаційного сплеску. Саме тоді західноєвропейська мапа активно наповнюється мережею міст і містечок. За висновками дослідників-медієвістів, «часів Середньовіччя Європа була одним з найбільш урбанізованих континентів на планеті й її міста наклали свій відбиток на європейську економіку, а також на соціальне, політичне та

культурне життя європейців» (Bram, 2012, p. 224). Найраніше міста з'явилися в Італії (Венеція, Генуя, Піза, Неаполь, Амальфі тощо), а також на півдні Франції (Марсель, Арль, Нарбонн і Монпельє), тому що тут, починаючи вже з IX ст., розвиток феодальних відносин призвів до значного зростання продуктивних сил і відокремлення ремесла від сільського господарства.

Аналіз джерел та останні дослідження. В основу нашого дослідження покладено документальні джерела, зокрема, хартії низки англійських міст XII-XIII століть, а також історіографічний доробок вітчизняних та зарубіжних науковців істориків-медієвістів. Правові аспекти діяльності ремісничих цехів у середньовічній Європі, особливості їх внутрішньої виробничо-соціальної стратифікації висвітлюються у низці наукових праць української дослідниці С. Ковальової (Ковальова, 2019). Опосередковано досліджуваної нами проблеми торкаються у своїй статті про особливості урбанізаційних процесів у країнах Західної Європи в період зрілого середньовіччя О. Шама та Т. Шама (Шама, Шама, 2018). Окремі питання ремісничої діяльності розкриваються у статті Г. Стародубець (Стародубець, 2021). Значно ширше ця тема представлена у зарубіжній історіографії. Насамперед, виділимо монографію Нормана Паундса (Pounds, 2005), один із розділів якої присвячений висвітленню питання організації ремісничої діяльності в середньовічному місті. Специфіка формування ремісничих цехів, їх внутрішня структура, функції, взаємостосунки із владою міст Північної Європи висвітлено у роботі Jelle Haemers (Haemers, 2016). Особливості цехового устрою середньовічних християнських міст Піренейського півострова аналізує у своїй науковій розвідці іспанський дослідник Ricardo Curydoba de la Llave (Córdoba de la Llave, 2016).

Мета статті – розкрити особливості цехового устрою західноєвропейських міст періоду Високого Середньовіччя, проаналізувати специфіку внутрішньої стратифікації цеху та його функції з огляду на взаємовідносини з міською владою.

Виклад основного матеріалу. У досліджуваній період розміри переважної більшості західноєвропейських міст були невеликі й їхнє населення, як правило, налічувало не більше 5 тисяч, або до 8-10 тисяч жителів, залежно від регіону. «З сьогоденної перспективи тогочасні міста можна описати як тісні, позбавлені вільного простору» (Modrzyński, 2019, p. 179). Забудовувалися вони хаотично, що є відображенням суті соціальної структури міста, де окремі професії, конфесії, етноси селилися на своїх відокремлених усередині міста територіях (своєрідних гетто). Соціальна структура міста значною мірою визначалася його специфікою, або ж «міською ідентичністю» – правовим статусом, регіоном розміщення, кількістю населення, ступенем залежності від власника (феодала, єпископа, короля), ступенем взаємозв'язку з навколишньою сільською округою тощо. Однак. «складна і множинна ідентичність кожного міста була не подарунком, який дарувала

центральна влада, а правом на визнання, яке виборювалося шляхом перемовин та обговорення у повсякденній політиці задовго до народження органів місцевого самоврядування» (La Rossa, 2015, p. 441). Як слушно зауважують бельгійські вчені, «міська центральність, щільність та ідентичність постійно змінювалися» (Vannieuwenhuize, 2012, p. 228). Основними суб'єктами, які формували цю саму «міську ідентичність», виступали міщани. Вони поділялися на кілька категорій залежно від роду діяльності: купці, ремісники, духовенство, військові та міська влада, маргінальні верстви – повії, злочинці, бродяги, біженці, етнічні меншини.

Городяни, порівняно з особисто залежними селянами, володіли ширшими вольностями і привілеями. Дослідники звертають увагу, що «мешканці міст сприймали мешканців сільських поселень як людей іншого типу, сільських простаків. Міська ідентичність і почуття вищості/іншості підтримувалися або навіть захищалися адміністративними, архітектурними та юридичними витворами, такими як міські мури, міські права та територіальні юрисдикції» (Vannieuwenhuize, 2012, p. 224). Серед найголовніших прав, якими володіли мешканці міста, була особиста свобода, про що йшлося у відповідних міських хартіях. Для прикладу, в Хартії м. Веймуту 1252 року записано: «Нехай усі наші городяни, які проживають у межах цього міста... вільно тримають усередині цих меж свої міські володіння разом зі своїми... закладами, і будуть вони самі розпоряджатися в цьому місті даруваннями, продажем, розподілом або передачею своїх міських володінь, кому вони хочуть» (Ballard, 2010, p. 113); Хартія м. Оксфорда 1156 р. так само підтверджувала «городянам усі вольності, і привілеї, і вільні звичаї, а особливо їхню купецьку гільдію, з усіма правами і привілеями щодо земель, лісів, пасовищ тощо» (Ballard, 1913). Водночас, місто надавало своїм мешканцям широкі можливості для вертикальної соціальної мобільності – переміщення соціальними ліфтами. Насамперед, це стосувалося особисто залежних селян, які, з одного боку, прагнули знайти в місті роботу і засоби до існування, а з іншого – скористатися найбільш значною перевагою міста – правом притулку для них. Проживши понад рік у місті, залежний селянин тільки в силу цього факту ставав вільним. У Німеччині існувало навіть прислів'я: повітря міста робить людину вільною. У грамоті, виданій імператором Фрідріхом II місту Гослару 1219 р., йшлося: «Якщо ж якийсь або чужинець прийшов жити в назване місто і так і залишився там протягом року і дня, причому жодного разу йому не ставився на вид рабський стан, не викривали його в цьому і сам він у цьому не зізнався, то нехай він користується спільною з іншими свободою й після смерті його ніхто не посміє оголосити його своїм рабом» (Егоров, 1913, с. 142). Схожі положення знаходимо у хартіях англійських міст. Так, у хартії м. Ньюкестль на Тайні 1100-1155 рр. зазначається, що «якщо віллан прийде в місто і житиме в ньому, і триматиме землю протягом одного року і одного дня без попередньої угоди з його сеньйором про його проживання тут протягом деякого терміну, то нехай залишиться він у місті як городянин» (осво-

бождение вилланов). Варто зауважити, що права і свободи городян не завжди констатувалися у документа (наприклад, міських хартіях). Для прикладу, «міська громада Брюсселя не отримала міського статуту, але права і привілеї міщан, що звільняють від мита, були ймовірно надані усно, можливо, на початку XII століття (Charruadas, 2015, p. 293).

Серед функцій, які виконували міста і містечка, найголовнішими були – ремісниче виробництво і торгівля. Інші функції, такі як: оборонна, фінансово-кредитні та інші послуги, забезпечення духовних потреб заможних верств населення і навіть обробіток земель, які прилягали до міста разом з навколишніми селами, так само відігравали свою роль у житті міста, але виробництво і торгівля існували завжди і без них місто не могло функціонувати. «З цих двох видів діяльності торгівля, у більшості випадків, була найдавнішим і головним джерелом багатства міської громади. Однак торгівля невіддільна від спеціалізованих ремесел» (Pounds, 2005, p. 119–120). Як слушно зауважує бельгійська дослідниця Jelle Haemers, «середньовічний городянин порівнював би місто з тілом, яке керується головою (мером і радою старійшин), але складається з важливих кінцівок або «членів». Такими «членами» були ремісничі гільдії. Без присутності членів або кінцівок не могло б існувати *corpus urbanum*. Усі кінцівки були життєво важливими для функціонування спільноти, для того, щоб вона могла харчуватися і забезпечувати необхідне процвітання та добробут» (Haemers, 2016, p. 213).

Панівною формою господарської діяльності у середньовічних містах виступало дрібне ремісниче виробництво. «Спектр ремесел, якими займалися в середньовічних містах, дуже приблизно залежав від розміру самого міста. Певні галузі виробництва були присутні в кожному місті, хоч би яким маленьким воно не було. Їжа була універсальною потребою, і у кожному місті були свої пекарі. Також були м'ясники, які купували живих тварин із села і забивали їх просто на вулиці на очах у публіки. Завжди були присутні сукнарі та залізних справ майстри, а також деревообробники, не лише ті, що виготовляли дерев'яні меблі та транспортні засоби, але й теслярі, які зводили каркаси будинків. З ростом міст більшими, їхні зони обслуговування ставали ширшими, а діапазон попиту на їхніх ринках на їхніх ринках урізноманітнювався» (Pounds, 2005, p. 123). Загалом середньовічні ремісничі спеціальності можна умовно розбити на три великі групи: виробники товарів і послуг першої необхідності для місцевого ринку; сектор виробництва відносно стандартизованої масової продукції на експорт за межі міста або регіону, з більш розвиненим поділом і продуктивністю праці; виробники предметів розкоші та спеціалізованих послуг, що вимагали вкладення висококваліфікованої, а також творчої та інтелектуальної праці.

Міська влада намагалася регламентувати ремісничу діяльність у рамках міського простору, тому виробник, фактично, не володів свободою виробництва, а мав можливість здійснювати свої права на власність тільки через належність до корпорації – колективу. «У реалізації своєї праці виробник ви-

ступав як власник і водночас неодмінний член об'єднання таких самих, як він, виробників, поза яким вони не могли реалізувати свою здатність трудитися і статуту, якому вони підпорядковувалися» (Хачатурян, 1983, с. 81). Однак, «середньовічні спільноти (включаючи ремісничі гільдії) були засновані на «вільному волевиявленні членів», навіть якщо здійснення торговельних прав вимагало «дозволу міської влади» (Gierke, 1990, р. 50).

Перші професійні організації ремісників – цехи – виникають ще в IX столітті в італійських містах. Згодом така практика організації виробничої діяльності поширюється на інші регіони Західної Європи. Для прикладу, «у християнських королівствах на Піренейському півострові влада гільдії бере свій початок з 13 століття» (Córdoba de la Llave, 2016, р. 77). Упродовж XII століття «корпорації, братства та комуні стали типово міськими рушіями повсякденного життя» (Camilleri, 2013), вони «були одним із найважливіших суспільних інститутів» (Rowling, 1973), які пильно слідкували на збереженням свого монопольного права на виробничу діяльність у певному регіоні. Так, жорсткому переслідуванню з боку цеховиків піддавалися їхні конкуренти, так звані «партачі» («*parte paternitalis*») – дрібні підприємні-кустари, які намагалися займатися виробництвом і збутом своїх товарів поза цехом, але в міському ринковому просторі, який перебував у зоні контролю останнього.

Роль муніципальної влади в організації діяльності ремісничих цехів була різною. Насамперед зазначимо, що у взаємовідносинах міста з гільдіями, останнім відводилася певна роль в його економічному житті, часто спеціально визначена як обов'язок. «Спільне благо ремісничої гільдії, принаймні частково, полягало у виконанні обов'язків перед громадою міста» (Gierke, 1990, р. 25). Розмір преференцій тому чи іншому цеху, наприклад, у вигляді виділення місць для торгівлі, для житлової забудови цеховиків, будівництва релігійного храму, школи тощо, перебував у прямій залежності від обсягу і якості виконуваних ним обов'язків перед містом. Природньо, що вони, у свою чергу, розподілялися між членами цеху і «означали, що право особи користуватися перевагами членства в гільдії тягнуло за собою зобов'язання нести необхідний тягар» (Richardson, 2005, р. 150–153). Варто підкреслити, що «цех був не лише виробничою, а й соціальною корпорацією, приналежність до якої надавала особі статусу ремісника, в якому синкретично поєднувалися соціальні, економічні, політичні права; водночас такий статус накладав на його носія низку обов'язків» (Ковальова, 2019, с. 35). Важливою складовою діяльності будь-якого цеху був захист прав його членів від життєвих випадковостей (нешасних випадків, безробіття, хвороби, старості, допомога на сім'ю і на житло), організація технічного і професійного навчання.

В економічному плані корпорація була покликана захищати відповідні професійне заняття; регулювала ціни на сировину і товари, призначені для продажу; наглядала за роботою і якістю виробленого товару, так щоб його вага і розмір відповідали прийнятим стандартам. Крім того, «ремісничі корпорації слугували інструментом включення цих торговців-майстрів у

міську громаду» (Chevallier, 1982, p. 76–77). Міста дотримувалися принципу, що частка прав, якими володіє суб'єкт міста завжди повинна відповідати частці його громадянських обов'язків. Однак переважна більшість громадян мали лише пасивну, а не активну частку в правах міста, насамперед, та категорія мешканців, яка не мала повної правосуб'єктності (наприклад, жінки, неповнолітні, підмайстри та слуги). «Міські цехи виконували дві дуже різні функції: контроль над виробничою діяльністю та участь в управлінні містом» (Pounds, 2006, p. 121). Однак рідко траплялося, щоб ремісники безпосередньо приймали участь у виборах кандидатів до міського правління. Право голосу, як правило, обмежувалося майстрами – членами цеху, які володіли майном/ремісничою майстернею. «Члени цеху звичай починали з обрання свого роду виборчого делегата або представника, який, у свою чергу, представляв кандидатів міській раді» (Haemers, 2018, p. 223).

Муніципальна влада «суворо охороняла цехові привілеї, припиняючи будь-яку спробу їх порушити значними штрафами. Кожен ремісник, якщо він хотів працювати, мав стати членом цеху – це неодмінна вимога кожного цехового статуту» (Соколов, 1959). Цілком очевидно, що кількість цехів не була сталою для усіх середньовічних міст і «залежала від попиту на ті чи інші вироби в конкретній країні в певний період, демографічної та політичної ситуації в країні та місті, економічної спеціалізації регіону тощо» (Ковальова, 2019, с. 9). Для прикладу у відомій «Книзі ремесел», складений у 1260-х роках за вказівкою прево Парижа Етьєна, міститься запис статутів 60 або 70 паризьких ремісничих і торгових корпорацій; «у Венеції число цехів було значно більшим, ніж у багатьох інших містах. Загалом для XIII ст. відомо 52 зареєстрованих тут цехових статутів» (Соколов, 1959); «у Південних Нідерландах до середини шістнадцятого століття було 667 новостворених організацій» (Haemers, 2018, p. 213).

Основними суб'єктами ремісничого цеху/гільдії виступали майстри, які володіли монопольними правами на вибори голови цеху. Однак, міська влада, наприклад у християнських державах Піренейського півострова, «у рідкісних випадках могла здійснювати прямі призначення або принаймні обирати з короткого списку, визначеного гільдією; як носій всеохоплюючої політичної влади, завжди мала прерогативу затверджувати призначення, зроблені членами гільдій. Так, у 1275 році після битви при Барселоні контроль над пекарнями було передано не самим пекарям, а двом представникам від муніципальної влади (Córdoba de la Llave, 2016, p. 81). Нерідко господарська діяльність цехів контролювалася окремими впливовими родинами, причому такі випадки спостерігаються у різних країнах Західної Європи. Для прикладу, «гільдію виробників капелюшків у Кордові в XV столітті майже завжди обіймав представник Sedano family (Córdoba de la Llave, 2016, p. 84), «гільдію капелюшників Брюгге очолював у 1480-х дворянин Ніколас ван Монтінь» (Haemers, 2016, p. 220).

Голови цехів/гільдій володіли широким спектром повноважень, які умовно можна розділити на господарські та юридичні. Насамперед, вони ко-

ролювали якість виробництва шляхом безпосередніх перевірок ремісничих майстерень; здійснювали «нагляд за проведенням експертизи, яка надавала доступ до гільдії; арбітражний розгляд суперечок між майстрами (всередині однієї гільдії або між членами різних гільдій) і між майстрами та їх працівниками (Córdoba de la Llave, 2016, s. 85). Водночас, вони представляли цех у відносинах із міською владою та відповідали за проведення іспитів на статус майстра у ремісників, які бажали відкрити власну ремісничу майстерню. Як правило, вони «обиралися цеховими майстрами на один рік, хоча іноді місцева влада також мала право голосу в цьому питанні. Їхнє призначення згодом затверджувалося міською владою, яка таким чином наділяла їх необхідними юридичними повноваженнями» (Córdoba de la Llave, 2016, s. 91).

У середньовічній Європі існувала низка цехів, які для доступу в статусу майстрів висували доволі суворі умови. Це стосувалося насамперед тих цехів, членство в яких відкривало шлях до політичної влади, давало можливість набуття соціальних зв'язків з аристократичними/патриціанськими колами тощо. Нерідко вони мали статус «старших», тобто елітарних, вищих за інші за місцем у соціальній ієрархії» (Ковальова, 2019, с. 9). Для прикладу, у Венеції в XIII столітті «за роботою золотих справ майстрів стежила спеціальна колегія, яка одержувала утримання від держави, за роботою на монетному дворі спостерігала інша колегія» (Соколов, 1959). Вступ до цехової організації так само не завжди був доступний для усіх ремісників, адже щоб стати членом цеху/гільдії, необхідно було сплатити вступний внесок, який не завжди був під силу усім бажаючим майстрам. «Це означало, що найбідніші не допускалися до організації, оскільки потенційні члени повинні були мати певні кошти та обладнання. Величина вступного внеску не була сталою і різко відрізнявся від асоціації до асоціації та від міста до міста» (Haemers, 2016, p. 220). З іншого боку, членство в гільдії могло передаватися у спадок, що сприяло встановленню монопольного права на те чи інше виробництво. Особливого поширення це набуло «в багатих гільдіях, таких як вантажовідправники та банкіри, що призвело до створення престижних родин, які були взаємопов'язані. Наприклад, станом на 1354 р. членство в цеху антверпенських м'ясників могло лише передаватися у спадок, бажано по чоловічій лінії. Добровільні чи примусові шлюби між різними «кланами» зміцнювали їхні статки; була навіть свого роду «комерційна ендогамія»» (Haemers, 2016, p. 218). Деякі ремісничі виробництва мали так мало фахівців, що не могли бути об'єднанні в окремих цех. У такому випадку «кілька тісно пов'язаних між собою ремесел зазвичай представляв один цех. Тільки так його члени могли отримати переваги колективних дій і брати участь в управлінні містом» (Pounds, 2005, s. 121). Таким чином, рівень політичної ваги кожного середньовічного цеху, його впливу на прийняття муніципальною владою відповідних рішень залежав як від економічної спроможності його членів, так і місця, яке займало у соціальній ієрархії його керівництво.

Висновки. Отже, господарська діяльність західноєвропейських міст періоду Високого Середньовіччя тяжіла до чіткої організації у вигляді ремісничих гільдій/цехів, функціонування яких регламентувалося цеховими статутами та контролем з боку міської влади. Середньовічні цехи не володіли монополією правом повного контролю над ремісничою діяльністю у містах, однак у переважній більшості вони визначали характер взаємостосунків ремісників і муніципальної влади, ремісників, організованих в корпоративні об'єднання, та тих, котрі працювали самостійно (так званих «партачів»). Цеховий устрій характеризувався внутрішньою ієрархією, де повноправним членом виступав лише майстер, тоді як учні та підмайстри були позбавлені багатьох прав, зокрема, як активного так і пасивного виборчого права. Важливою ознакою цехового устрою західноєвропейських міст була наявність привілейованих/елітарних цехів, які, зокрема, активніше за інших приймали участь в міському політичному житті. Загалом, ремісничая організація міського виробництва в період Високого Середньовіччя перебувала на піку свого розвитку і відігравала прогресивну роль в економічному житті суспільства.

Список використаних джерел і літератури:

Егоров, Д. (ред.). (1913). *Средневековье в его памятниках* / пер. Н. А. Гейнеке и др. Москва, 292 с.

Ковальова, С. (2019). Ремісничий цех європейського середньовічного міста XII–XV ст.: виробничо-соціальна стратифікація та відносини між страатами (на матеріалах цехових статутів). *Часопис Київського університету права*, (3), 35–40.

Ковальова, С. (2019). Формування страти цехових майстрів у середньовічних європейських містах XII–XV ст. (на матеріалах цехових статутів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*, (40), 8–11.

Освобождение вилланов. Отрывок из хартии, данной Глостеру в 1227 г. URL: https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XII/1140-1160/Angl_gorod_13_14/frametext.htm (дата звернення: 06.07.2024).

Пирени, А. (1941). Средневековые города и возрождение торговли / С. И. Архангельский (пер. с англ. и предисл.). Горький: Горьковский педагогический институт, 126 с.

Соколов, Н. (1959). Венецианские цеха в XIII и XIV вв. *Средние века*, (15). URL: <http://annales.info/evrope/sokolov/sv15.htm> (дата звернення: 03.06.2024).

Стародубець, Г. (2021). Система податків та зборів німецьких міст періоду Високого Середньовіччя. *Історія торгівлі, податків та мита: тези доп. XV міжнар. наук. конф.*, Дніпро, 21–22 жовт. 2021 р. (с. 16–18). Київ.

Хачатурян, Н. (1983). Город в системе феодальной формации. *Вопросы истории*, (1), 69–83.

Шама, О. & Шама, Т. (2018). Середньовічне місто і початок процесу десакралізації держави. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія*, (1, ч. 2), 6–15.

Andrzej, Buko, Mike & R. McCarthy. (Ed.). (2010). *Making a medieval town: patterns of Early medieval urbanization*. Warsaw, 505 p.

Ballard, Adolphus. (Ed.). (1913). *British Borough Charters, 1042–1216*. Cambridge [Eng.]: The University press, 266 p. URL: <https://archive.org/details/britishboroughch00ball/page/194/mode/2up?view=theater>.

- Ballard, Adolphus & Tait, James.** (Ed.). (2010). *British Borough Charters, 1216-1307*. Cambridge University Press, 411 p.
- Charruadas, Paulo.** (2015). Urban Elites and Traditional Lords in Brussels (12th-14th c.): Opposition or Convergence? *Town and Country in Medieval North Western Europe: Dynamic Interactions*. Brepols Publishers n.v., Turnhout, Belgium, 287–312.
- Chevallier, B.** (1982). *Les bonnes villes de la France du XIVe au XVIe siècle*. Paris, Aubier, 345 p.
- Córdoba de la Llave, Ricardo.** (2016). Guild Authorities in Late Medieval Spain. In *Craftsmen and Guilds in the Medieval and Early Modern Periods*. / Edited by Eva Jullien and Michel Pauly. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 316 p.
- Gierke, O.** (1990). *Community in Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 267 p.
- Haemers, Jelle.** (2016). Artisans and craft guilds in the medieval city. in V. Lambert & P. Stabel, *Golden times. Wealth and Status in the Middle Ages in the Southern Low Countries*, Tielt, Lannoo, 209–239.
- Josette, Marie Camilleri.** (2013). *Everyday Life in the Middle Ages*. Sterling, 328 p.
- La Rocca, Cristina, Majocchi, Piero.** (2015). *Urban Identities in Northern Italy (800-1100 ca.)*. Brepols Publishers, Turnhout, Belgium, 446 p.
- Lynch, K.** (1981). *Theory of Good City Form*. Cambridge, MIT Press, 514 p.
- Modrzyński, Paweł, Mateusz.** (2019). Animals in the legal culture of Prussian towns (the 13th – 16th centuries): An overview. *Studia z Dziejów Średniowiecza*, (23), 172-182.
- Pounds, Norman.** (2005). *The medieval city*. Greenwood Press Westport, Connecticut • London, 233 p.
- Richardson, G.** (2005). Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational Choice Analysis. *Rationality and Society*, (17(2)), 139–189.
- Rowling, Marjorie** (1973). *Life in Medieval Times (Perigee)*. Penguin Adult Hc/Tr, 224 p.
- Vannieuwenhuyze, Bram, Charruadas, Paulo, Devos, Yannick, Vrydaghs, Luc.** (2012). *The medieval territory of Brussels: A dynamic landscape of urbanisation (Landscape Archaeology between Art and Science)*. Amsterdam University Press, 525 p.

References:

- Egorov, D.** (red) (1913). *Srednevekove v ego pamiatnikakh* [The Middle Ages in its monuments] / per. N. A. Geineke i dr. Moskwa, 292 s. [in Russian].
- Kovalova, S.** (2019). Remisnychi tsekh yevropeiskoho serednovichnoho mista XII–XV st.: vyrobnycho-sotsialna stratyfikatsiia ta vidnosyny mizh stratamy (na materialakh tsekhovykh statutiv) [Artisan Workshop in Medieval European City XII–XV c.: Industrial and Social Stratification and Relations Between Stratas (Based on the Materials of Workshop Charters)]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (3), 35–40. [in Ukrainian].
- Kovalova, S.** (2019). Formuvannia straty tsekhovykh maistriv u serednovichnykh yevropeiskykh mistakh XII–XV st. (na materialakh tsekhovykh statutiv) [Formation of the guild masters' order in medieval European cities in XII–XV centuries (on the materials of workshop charters)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurytsprudentsiia*, (40), 8–11. [in Ukrainian].
- Osvobozhdenie villanov Otryvok iz khartii dannoi Glosteru v 1227 g. [Liberation of the Villans. Extract from a charter given to Gloucester in 1227.]. Retrieved from https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XII/1140-1160/Angl_gorod_13_14/frametext.htm [in Russian].

- Pirren, A.** (1941). *Srednevekoveye goroda i vozrozhdenie torgovli* [Medieval towns and the revival of commerce]. Gorkii: Gorkovskii pedagogicheskii institut, 126 p. [in Russian].
- Sokolov, H.** (1959). Venetsianskie tsekha v XIII i XIV vv. [Venetian guilds in the 13th and 14th centuries]. *Srednie veka*, (15) Retrieved from <http://annales.info/evrope/sokolov/sv15.htm> [in Russian].
- Starodubets, H.** (2021). Systema podatkov ta zboriv nimetskykh mist periodu Vysokoho Serednovichchia [The system of taxes and fees in German cities of the High Middle Ages.]. *Istoriia torhivli, podatkov ta myta: tezy dop. XV mizhnar. nauk. konf., Dnipro, 21-22 zhovt. 2021 r.* (ss.16–18). Kyiv. [in Ukrainian].
- Khachaturian, H.** (1983). Gorod v sisteme feodalnoi formatsii [The city in the system of feudal formation]. *Voprosy istorii*, (1), 69–83. [in Russian].
- Shama, O. & Shama, T.** (2018). Serednovichne misto i pochatok protsesu desakralizatsii derzhavy [Medieval city and the beginning of the process desacralization of the state]. *Naukovi zapysky. Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Istoriia*, (1, ch. 2), 6–15. [in Ukrainian].
- Andrzej, Buko, Mike & R. McCarthy.** (Ed.). (2010). *Making a medieval town: patterns of Early medieval urbanization*. Warsaw, 505 p. [in English].
- Ballard, Adolphus.** (Ed.). (1913). *British Borough Charters, 1042–1216*. Cambridge [Eng.]: The University press, 266 p. Retrieved from <https://archive.org/details/britishboroughch00ball/page/194/mode/2up?view=theater> [in English].
- Ballard, Adolphus & Tait, James.** (Ed.). (2010). *British Borough Charters, 1216-1307*. Cambridge University Press, 411 p. [in English].
- Charruadas, Paulo.** (2015). Urban Elites and Traditional Lords in Brussels (12th-14th c.): Opposition or Convergence? *Town and Country in Medieval North Western Europe: Dynamic Interactions*. Brepols Publishers n.v., Turnhout, Belgium, 287–312. [in English].
- Chevallier, B.** (1982). *Les bonnes villes de la France du XIVe au XVIe siècle*. Paris, Aubier, 345 p. [in French].
- Córdoba de la Llave, Ricardo.** (2016). Guild Authorities in Late Medieval Spain. In *Craftsmen and Guilds in the Medieval and Early Modern Periods*. / Edited by Eva Jullien and Michel Pauly. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 316 p. [in English].
- Gierke, O.** (1990). *Community in Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 267 p. [in English].
- Haemers, Jelle.** (2016). Artisans and craft guilds in the medieval city. in V. Lambert & P. Stabel, *Golden times. Wealth and Status in the Middle Ages in the Southern Low Countries*, Tiel, Lannoo, 209–239. [in English].
- Josette, Marie Camillieri.** (2013). *Everyday Life in the Middle Ages*. Sterling, 328 p. [in English].
- La Rocca, Cristina, Majocchi, Piero.** (2015). *Urban Identities in Northern Italy (800-1100 ca.)*. Brepols Publishers, Turnhout, Belgium, 446 p. [in English].
- Lynch, K.** (1981). *Theory of Good City Form*. Cambridge, MIT Press, 514 p. [in English].
- Modrzyński, Paweł, Mateusz.** (2019). Animals in the legal culture of Prussian towns (the 13th – 16th centuries): An overview. *Studia z Dziejów Średniowiecza*, (23), 172–182. [in English].
- Pounds, Norman.** (2005). *The medieval city*. Greenwood Press Westport, Connecticut • London, 233 p. [in English].
- Richardson, G.** (2005). Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational Choice Analysis. *Rationality and Society*, (17(2)), 139–189. [in English].

Rowling, Marjorie. (1973). *Life in Medieval Times (Perigee)*. Penguin Adult Hc/Tr, 224 p. [in English].

Vannieuwenhuyze, Bram, Charruadas, Paulo, Devos, Yannick, Vrydaghs, Luc. (2012). *The medieval territory of Brussels: A dynamic landscape of urbanisation (Landscape Archaeology between Art and Science)*. Amsterdam University Press, 525 p. [in English].

Отримано: 09.08.2024

DOI 10.32626/2309-2254.2024-44.109-120

УДК 94(438+477)«15»

ЛИСЕЙКО Ярослав – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини Національного університету «Львівська політехніка», вул. Митрополита Андрея, 5, 4-корпус, м. Львів, індекс 79016, Україна (lyseyko@gmail.com)

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3404-7221>

Researcher ID L-9341-2016

Scopus-Author ID 58247510300

LYSEYKO Yaroslav – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History, Museum Studies and Cultural Heritage, Lviv Polytechnic National University, 5 Mytropolyta Andreia Street, Building, 4, index 79016, Ukraine (lyseyko@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Лисейко, Я. (2024). Шляхетська родина Побідинських герба Гриф у Сяноцькій землі в XV ст. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, (44), 109–120.

ШЛЯХЕТСЬКА РОДИНА ПОБІДИНСЬКИХ ГЕРБА ГРИФ У СЯНОЦЬКІЙ ЗЕМЛІ В XV СТ.

Анотація. *Мета статті* – дослідити генеалогію та історію шляхетської родини Побідинських у XV ст., опираючись на актовий матеріал сяноцьких гродського та земського судів. **Методологія дослідження** базується на принципах наукової критики, об'єктивності, історизму, а також на використанні загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення, статистичний) та спеціально-історичних (мікросторичний, історико-типологічний, історико-системний) методів. **Наукова новизна:** на мікросторичному рівні досліджено історію та генеалогію роду Побідинських, як типової шляхетської родини Сяноцької землі XV століття, уточнено персональний склад родини, структуру та еволюцію їхнього майнового комплексу. **Висновки.** Протопласта роду Побідинських оселився в Сяноцькій землі щонайраніше у 1370-х рр., в часи панування в Галичині Володислава Опольського. Ще на початку XV ст. Побідинські вживали чуже для Сяноцької землі власницьке іменування «з Пусткова», маркуючи своє походження. У першій чверті XV ст. рід Побідинських репрезентували брати Клеменс,